

мационном и интеллектуальном пространстве: Материалы 6-й Междунар. науч. конф., Москва, 26–27 апреля 2001 г. – Режим доступа: URL: http://www.nbu.gov.ua/articles/msuk/2001/8s/s8_p8.html. – Загол. с экрана.

23. Петров В. В., Крючин А. А., Шанойло С. М., Крючина Л. И. Компакт-диски – универсальное средство хранения и распространения электронных изданий // Электронные информационные ресурсы: проблемы формирования, хранения, обработки, распространения, защиты и использования – 2001: II Междунар. науч.-техн. конф., Киев, 28–29 ноября 2001 г. – К., 2002. – С. 7–8.

24. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – С. 64.

25. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851–IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – 2 липня. – № 119. – С. 1–6.

26. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650.

27. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – С. 181.

28. Руководство по UNIMARC: Руководство по применению международного коммуникативного формата UNIMARC / Пер. с англ. авт. коллектива под руковод-

ством А. И. Земскова, Я. Л. Шрайберга. – М., 1992. – 320 с.

29. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб «Термин» // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 6. – С. 113–119.

30. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий: Ежегодный пленарный доклад международной конференции «Крым-2001». – М.: Изд-во ГПНТБ России, 2002. – 44 с.

31. ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources: Rev. for the ISBD(CF). – Frankfurt at Main, 1997. – 109 p.

32. ISO 9707:1991 Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications [Electronic resource] / TC 46/SC 8/WG 2. – 1991. – 13 p. – Way of access: URL: <http://www.iso.ch/iso/en/CatalogueDetailPage.CatalogueDetail?CSNUMBER=17564&ICS1=1>. – Title from the screen.

33. UNIMARC Manual: Bibliographic Format 1994 [Electronic resource] / International Federation of Library Associations and Institutions. – Latest Revision: 6 April 2000. – Way of access: URL: <http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. – Title from the screen.

34. Watstein S. B., Calarco P. V., Ghaphery F. S. Digital library: keywords // Reference Services Review. – 1999. – V. 27, N 4. – P. 344–352.

Олена ВОСКОБОЙНИКОВА-ГУЗЄВА

Сучасні засоби професійних інформаційних комунікацій

У статті представлено результати моніторингу Інтернет-ресурсів – джерел новітньої фахової інформації для спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі, зокрема ресурсів сайтів провідних наукових бібліотек, бібліотечних асоціацій, інформаційних бібліотечних порталів тощо. Розглянуто різні типи електронних інформаційних ресурсів, що є складовими професійних інформаційних комунікацій.

Інформатизація бібліотечної сфери, соціально-економічні трансформації суспільного життя й освітньої галузі актуалізують питання збереження вже досвідченого і формування нового покоління бібліотечних спеціалістів. У цьому контексті стає на часі визначення стратегічних напрямів формування корпоративної культури та професіоналізації бібліотекарів [2; 8], інформаційного аналізу професійного простору та фахової ідентифікації особистості, використання засобів інтерактивного навчання тощо [10; 12; 15; 17]. Отже, посилюється значення професійних інформаційних комунікацій.

Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна, канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ.

Система професійних інформаційних комунікацій, на нашу думку, включає класичні наукові комунікації (формальні та неформальні), фахові Інтернет-ресурси, Інтранет-технології, призначені для професійного інформаційного обміну, підвищення кваліфікації та самоосвіти, і з огляду на сучасний стан розвитку галузі потребує фахового бібліотекознавчого вивчення.

Останнім часом система традиційних наукових комунікацій розширюється за рахунок появи нових спеціалізованих видань, співробітництва фахівців у рамках досліджень по грантам і міжвідомчим проектам, активно розвиваються такі форми наукової взаємодії, як фокус-семінари, симпозіуми, стажування, фахове листування, міжособистісний обмін

інформацією [1; 4; 15 та ін.]. На цьому підґрунті особливого значення набуває можливість отримання новітньої фахової інформації спеціалістами, швидкого та адекватного реагування на зміни інформаційного середовища відповідно до потреб системи безперервної професійної освіти, необхідність моніторингу (відстеження змін) у сфері фахових Інтернет-ресурсів.

Питання створення та використання проблемно-орієнтованих баз даних та Інтернет-ресурсів у системі підвищення професійного рівня бібліотекарів, певною мірою поки що розглядалися у незначній кількості публікацій [5–7; 14 та ін.]. У контексті аналізу і забезпечення доступу до англійських ресурсів означеного спрямування (баз даних з бібліотечної справи та суміжної проблематики, електронних бюлетенів та журналів, що у переважній більшості є електронними версіями друкованих аналогів) – у статтях Л. Ляшенко, де представлено також інструменти пошуку таких ресурсів у мережі Інтернет [5; 6]. З позицій оперативного інформаційного задоволення професійних потреб спеціалістів бібліотечної справи, науковців і студентів роботи зі створення ЕК та системи БД бібліотечнознавчого спрямування проаналізовано С. Масловською [7]. Проте комплексний моніторинг сучасних засобів професійних інформаційних комунікацій цими дослідниками не здійснювався.

Бібліотечні ресурси Інтернет, які подано, як правило, у вигляді електронної продукції і бібліографічних БД, повнотекстових БД і каталогів і є базою для бібліотечно-бібліографічного та науково-інформаційного обслуговування користувачів, впевнено стають засобом професійних інформаційних комунікацій та джерелом для професійної самоосвіти. Це певною мірою враховано при побудові перспективної моделі системи інформаційного забезпечення бібліотекарів, яка, на думку Л. Ляшенко, має поєднувати традиційні та електронні форми надання професійно значущої інформації та бути побудована за законами і принципами функціонування електронної бібліотеки [6, с. 21].

Сучасні інформаційні Інтернет-технології в бібліотеках розвиваються у кількох напрямках: створення електронної бібліотечно-бібліографічної продукції, надання доступу до корпоративних каталогів бібліографічних даних, електронних періодичних видань, створення інформаційних веб-сайтів тощо [3; 9; 11; 13; 14]. Інтерактивний пошук в Інтернет-середовищі, використання електронної пошти, списків розсилки, «дошок оголошень», участь у телеконференціях стають традиційними процедурами у діяльності сучасного бібліотекаря.

Моніторинг Інтернет-ресурсів, наявних у вільному доступі на сервері НБУВ (зокрема зі сторінки «Національні та українські бібліотеки в Інтернет»), що планомірно здійснюється відділом бібліотекознавства НБУВ, дозволяє дійти висновку, що національні і великі наукові книгозбірні далекого і ближнього зарубіжжя розміщують на своїх сайтах достатню кількість професійної інформації для загального необмеженого користування. Це бібліографічна та повнотекстова інформація у складі електронних бібліотек та каталогів (окремі розділи); спеціальні фахові проекти повнотекстової інформації (законодавчі акти, науково-методичні матеріали, тексти раніше невідомих широкому загалу видань); фахові інформаційні ресурси на сайтах бібліотек, бібліотечних асоціацій (зокрема добірки з питань законодавчого забезпечення, стандартизації та унормування бібліотечно-бібліографічної діяльності, умови та базові матеріали проектів, грантів, конкурсів тощо); ІР університетів і академій, інших профільних вищих навчальних закладів (повнотекстові навчальні посібники, програми навчальних курсів, дистанційні курси тощо); персональні сайти бібліотечно-інформаційних фахівців; сайти виробників та розповсюджувачів бібліотечно-інформаційних автоматизованих систем, баз даних, видавничої продукції.

На сайтах провідних бібліотек типу «Професіоналам», «Бібліотечному фахівцю», «Дослідження і публікації» є інформація про діяльність міжнародних та міждержавних професійних об'єднань, інформаційні та повнотекстові матеріали конференцій, семінарів, нарад, проєкти та програми в галузі бібліотекознавства, книгознавства, розвитку інформаційних бібліотечних технологій.

Сьогодні зарано говорити про сталу систему або науково визначену та обґрунтовану класифікацію такого типу ресурсів – і форми, і зміст їх у постійному розвитку. Це завдання для майбутніх досліджень і дослідників. Сьогодні визначимо основні групи сучасних форм і засобів професійних інформаційних комунікацій та наведемо найцікавіші приклади їх реалізації.

Беззаперечним є той факт, що спектр джерел професійної інформації – наукові і навчальні фахові видання, професійна періодика, БД бібліографічної та повнотекстової інформації – розширюється за рахунок інформації онлайн-доступу. Яскравим прикладом цього слугує **інформаційний бібліотечний портал**, створений у рамках Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (<http://www.unesco.org/webworld/portal.bib>). Російським комітетом даної Програми створений та підтри-

мується сайт «Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» у Росії» (<http://www.ifar.ru>), це перший національний ресурс цієї Програми, представлений на офіційному порталі ЮНЕСКО. На сайті відображено зміст, цілі і завдання Програми «Інформація для всіх», склад комітету, його діяльність, містяться тексти діючих документів, що торкаються її реалізації, а також тексти базових документів, які розробляються та обговорюються ЮНЕСКО і відбивають проблематику побудови глобального інформаційного суспільства. Цей портал – засіб втілення основного організаційного завдання національного комітету у практику – створення та підтримка діяльності інтелектуального форуму, в межах якого здійснюватиметься обмін інформацією по соціально-культурним, правовим та етичним аспектам розвитку інформаційного суспільства. Так, у квітні 2002 р. Міжурядовою радою Програми було розглянуто питання про підготовку Міжнародної хартії по збереженню цифрової спадщини, російським комітетом цей документ був представлений на сайті, організовано його обговорення в онлайн-режимі в форматі форуму, комітет також ініціював розміщення проекту Хартії на сайтах своїх партнерів (Міністерства культури Росії, Спілки журналістів Росії, державних бібліотек тощо).

Прикладом сільової взаємодії стає **довідково-інформаційний бібліотечний портал «Libray.ru»** (створений Федеральним інформаційно-консалтинговим центром для муніципальних бібліотек під егідою Мінкультури Росії). До послуг користувачів цього порталу такі ресурси: сторінки новин (наповнюються бібліотеками та організаторами порталу); телеконференції (можливість проведення кількох дискусій одночасно, консультації фахівців); віртуальний читальний зал (вміщено актуальні тексти, відсутні в Інтернеті); віртуальна бібліотечна служба (доступна як окремим користувачам, так і бібліотекам); віртуальна довідка (виконує запити, перш за все, за допомогою ресурсів Інтернет). Віртуальна інформаційно-довідкова служба публічних бібліотек, яка поєднає інформаційні можливості декількох провідних бібліотек Росії, є перспективою розвитку цього порталу.

Електронна фахова періодика, матеріали наукових конференцій представлені у великій кількості на сайтах провідних книгозбірень та професійних бібліотечних об'єднань. Лише через сайт НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua>, розділ «Журнали і газети в Інтернет») можна ознайомитися з текстами понад тридцяти періодичних видань з бібліотечної проблематики. Проте, слід відзначити, що це здебільшого електронні версії традиційно дру-

кованих видань. До такого ж виду інформаційних ресурсів належать, зокрема, і повнотекстові версії матеріалів Кримської конференції «Бібліотеки та асоціації у світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва», електронні версії публікацій щомісячного збірника з питань теорії і практики бібліотечної справи «Наукові і технічні бібліотеки» (представлені також і на сайті Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії (ДПНТБ) (<http://www.gpntb.ru>). З текстами статей з науково-теоретичного журналу «Бібліотечний вісник», часопису «Світ дитячих бібліотек», «Наукових праць Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» та інших фахових видань бібліотечнознавчого та книгознавчого спрямування можна ознайомитися, скориставшись пошуковими можливостями Наукової електронної бібліотеки НБУВ.

На окрему увагу заслуговує така форма сучасних наукових інформаційних комунікацій, як **фахові електронні конференції**. 2002 р. Казанська державна академія культури і мистецтв проводила електронну науково-практичну конференцію «Бібліотечна професія у дзеркалі інформаційного суспільства» (<http://www.kcn.ru>), у ході якої здійснювалось обговорення проблем професійної адаптації бібліотечних фахівців до суспільних соціально-культурних перетворень, впливу професійної освіти та наукових досліджень на діяльність інформаційно-бібліотечних установ, трансформації знань та навичок інформаційних і бібліотечних фахівців відповідно до освітніх стандартів, забезпечення інтенсивного обміну професійною інформацією тощо. Постійно діючою є електронна конференція, що представлена на веб-сайті ДПНТБ Росії (<http://www.gpntb.ru>) в межах проекту «Кафедра віртуальних комунікацій». Фахівці мають можливість ознайомитися з повнотекстовими авторськими матеріалами з питань медіатизації культури, віртуальної освіти, розвитку професійних комунікацій тощо.

У межах міждержавного проекту «СОНЕГОС» [15] (<http://www.rsl.ru/SONEGOS/default.html/>) діє телеконференція, де представлено три круглих столи: з перспектив розвитку проекту, з обговорення Модельного кодексу, з проблем і питань видавничої діяльності бібліотек.

На окрему увагу заслуговує досвід функціонування **Інтернет-клубу Білоруської бібліотечної асоціації** як засобу соціально-професійного росту та спілкування бібліотекарів [10; 16]. Авторами поінформовано бібліотечну громадськість про заходи клубу протягом двох років існування, пер-

пективи розвитку, відзначено методику взаємодії фахівців шляхом розповсюдження списку розсилки (mail-ing lists) для членів дискусійної електронної групи Інтернет-клубу. Електронна дискусійна група Інтернет-клубу – «bla-iclub» – була створена ще 1999 р. з метою взаємодії між бібліотечними та іншими працівниками в галузі бібліотечної справи та інформатики, та, як певною мірою, альтернатива bla-news@kolas.bas-net.by – телеконференції Білоруської бібліотечної асоціації. Сьогодні список розсилки bla-iclub@kolas.bas-net.by став основним елементом взаємодії між територіально віддаленими членами клубу, джерелом професійної інформації для молодих фахівців, засобом неформального спілкування та поповнення знань.

Як бачимо, зафіксоване розмаїття електронних і мережових галузевих ресурсів заслуговує на ретельне вивчення та фахове освоєння, відповідну популяризацію серед професійного загалу. З такою метою в рамках системи підвищення кваліфікації НБУВ у червні 2002 р. відбувся семінар-практикум «Професія – професіоналізм: система безперервної освіти», його організатором став відділ бібліотекознавства НБУВ за участю провідних фахівців установи, представників Центру безперервної бібліотечно-інформаційної освіти (з 1999 р. діє в межах спільного проекту Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв та Української бібліотечної асоціації при фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження» та Інституту відкритого суспільства) та Інноваційного центру бібліотечного менеджменту на базі Науково-технічної бібліотеки НТУУ КПІ ім. Г. Денисенка.

Під час роботи семінару, зокрема, було представлено результати моніторингу фахових Інтернет-ресурсів. Учасники ознайомилися з найбільш інформативними, доступними та частіше використовуваними українсько- та російськомовними сайтами, зокрема НБУВ, ДПНТБ Росії, Російської національної бібліотеки (<http://www.nlr.ru>), Російської державної бібліотеки (<http://www.rsl.ru>), Білоруської національної бібліотеки (<http://natlib.org.by>), Російської та Білоруської бібліотечних асоціацій, Асоціації бібліотек України (<http://www.nbu.gov.ua/abu/>) та Української бібліотечної асоціації (<http://www.uba.org.ua/>). Учасники семінару підкреслили корисність такої інформації, особливо були відзначені проекти: з розробки Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК (реалізує міжвідомча робоча група, матеріали представлено – (<http://www.nbu.gov.ua/library/ukrmark.html>), «Створення систематичного каталогу російських ресурсів

Інтернет» (розробляється російськими національними бібліотеками за підтримки Російського фонду фундаментальних досліджень), проект «Федеральної електронної бібліотеки дисертацій» (розробляється і реалізується Російською державною бібліотекою) тощо.

Зокрема, міждержавний проект «СОНЕГОС», що підтримується ЮНЕСКО, спрямований на створення порталу для входу в Інтернет бібліотек СНД. Він передбачає формування доступної БД, що постійно оновлюється і надає інформацію про фонди, колекції, каталоги та послуги бібліотек-учасниць як в традиційній, так і в електронній формі. Особливо важливим призначенням проекту є розвиток онлайн-послуг, кооперації і координації діяльності по обслуговуванню користувачів, розвиток кооперативних наукових програм і обмін досвідом роботи. У рамках цього проекту здійснюється пошук по сайтах національних бібліотек країн СНД, діє телеконференція, онлайн-виставка, представлено інформацію щодо проектів та співробітництва, діяльності Бібліотечної асамблеї Євразії тощо.

Отже, система Інтернет-ресурсів для фахової самоосвіти, підвищення кваліфікації і розширення професійних контактів пропонує: повнотекстові електронні матеріали (статті з періодичних фахових видань, матеріали конференцій); теле- та електронні конференції; інформацію про галузеві (відомчого, державного та міждержавного рівня) проекти; персональну інформацію за соціально-демографічними ознаками та спектром наукових інтересів наших колег. У перспективі – фахові Інтернет-трансляції, використання відеолекцій інтерактивного доступу в системі дистанційного навчання та підвищення кваліфікації. Такий досвід вже впроваджується в систему навчання та інформаційного забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка (<http://www.electure.kiev.ua>). Сподіваємось, що незабаром він увійде у практику бібліотечної освіти.

Безперечно, інформаційний обмін – основа професійних контактів та співробітництва, і сучасні системи комунікативного зв'язку надають необмежені можливості для фахового спілкування, реалізації конкретних корпоративних програм і проектів у галузі бібліотечно-інформаційних технологій. Виходячи з цього НБУВ за сприяння Асоціації бібліотек України та Ради директорів МААН пропонує (як зазначено в проекті рекомендацій міжнародної наукової конференції «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку наукових бібліотек») створити онлайн-центр обміну фаховою інфор-

мацією «Бібліотеки: інновації, стратегії, технології». На часі – створення проєкту онлайн-оного центру та електронної конференції, представлення його на сайті НБУВ. Проведений аналіз розвитку засобів професійних інформаційних комунікацій, що функціонують сьогодні в бібліотечно-інформаційній галузі, дає змогу зробити наступні висновки:

▲ Інформатизація всіх сфер суспільного життя і виробництва, розвиток засобів телекомунікаційного зв'язку, Інтернет- та Інтранет-технології мають вагомий вплив на еволюцію професійних інформаційних комунікацій у бібліотечній справі, певною мірою зумовлюють новітні форми їх представлення (інформаційні портали, теле- та електронні конференції, електронні журнали, курси дистанційного навчання, списки розсилки тощо).

▲ Активне використання сучасних засобів і форм інформаційних комунікацій у бібліотечно-інформаційній сфері дозволяє подолати різноманітні інформаційні бар'єри (просторово-часові, мовні, державні, національні, фінансові, міжгалузеві, міжособистісні тощо), сприяє розширенню професійних контактів, фаховій самоосвіті, стає однією з форм та засобом у системі підвищення кваліфікації.

▲ Різноманітність спектру галузевих форм формальних і неформальних інформаційних комунікацій, зокрема наукових, свідчить про інтенсивність сучасного стану розвитку бібліотечно-інформаційної сфери.

▲ Результати моніторингу фахових Інтернет-ресурсів мають враховуватися для удосконалення інформаційно-освітнього середовища галузі, формування навчальних програм і посібників у системі підготовки та перепідготовки кадрів, підвищенні кваліфікації тощо.

Література

1. Воробьев Г. Г. Наука как информационная система // НТИ. Сер. 1. – 2002. – № 2. – С. 1–15.
2. Каптерев А. И. Профессиональное пространство как объект информационного анализа [Электронный ресурс]. Спосіб доступу: URL: http://www.dvc.tvworld.ru/Other/Kapterev/List_of_publications.files/. Загол. з екрана.
3. Крпкова Е. Л. Библиотечный сайт как информационный портал // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотруд-

ничества: 8-я Междунар. конф. «Крым-2001»: Материалы конф. – М., 2001. – Т. 1. – С. 215–216.

4. Лаврик О. Л. Развитие системы научных коммуникаций: научные журналы СО РАН // НТИ. Сер. 1. – 2002. – № 8. – С. 18–24.

5. Ляшенко Л. Internet-ресурси на допомогу підвищенню професійного рівня бібліотекаря // Вісн. Кн. палати. – 2001. – № 2. – С. 17–23.

6. Ляшенко Л. Модель інформаційного забезпечення бібліотекарів // Вісн. Кн. палати. – 2002. – № 8. – С. 21–23.

7. Масловська С. М. Наукові засади інформаційного забезпечення бібліотечної галузі // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К.: НБУВ, 2000. – Вип. 5. – С. 77–85.

8. Минкина В. Корпоративная культура и профессионализация библиотекаря / Минкина В., Васильева Н. // Петербургская библиотечная школа. – 1999. – № 1. – С. 22–35.

9. Савіна З. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України / Савіна З., Любаренко Л. // Бібл. планета. – 2002. – № 2. – С. 20–21.

10. Сивурова О. А. Интернет-клуб Белорусской библиотечной ассоциации как средство профессионального роста библиотекарей // Молодые в библиотечном деле: кадровая политика: Сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. – М., 2002. – С. 45–47.

11. Смоляницкий Б. М. Информационное обслуживание в Интернете: Учеб. пособие. Ч. 1 / Смоляницкий Б. М., Корниенко М. В. – Х.: ХГИК, 1998. – С. 57–61.

12. Уотсон Э. Ф. Дистанционное обучение библиотечной профессии в странах третьего мира: проблемы нового тысячелетия // Международный форум по информатике. – 2000. – Т. 25, № 2. – С. 13–18.

13. Филиппова Л. Я. Информационно-библиотечные ресурсы Интернет / Под ред. В. П. Щетинина. – Х.: «К-Центр», 1998. – 80 с.

14. Філіппова Л. Питання створення бібліотечних веб-сайтів в Інтернеті // Бібл. планета. – 2001. – № 3. – С. 12–15.

15. Шварцман М. Е. СОНЕГОС – шлюз к библиотекам СНГ // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2002. – № 1. – С. 52–56.

16. Шишкин Д. В. Список рассылки Интернет-клуба в профессиональном взаимодействии библиотекарей // Молодые в библиотечном деле: кадровая политика: Сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. – М., 2002. – С. 47–51.

17. Энгельштад К. Интеллектуальное общество, информационная и телекоммуникационная технология и обучение в течение жизни // Международный форум по информатике. – 2001. – Т. 26, № 1. – С. 11–14.